

Radovan Beli Marković

U POLJIMA MOJE LEJE

U "Poljima" sam, odazivajući se ljubaznom pozivu g. Jovana Zivlaka, prvu proznu leju davno obdelao, u doba kada su zaredom osvitale bar tri praznične nedelje, uz koji dan pride, za svakog književnog junosu, iliti mladog pisca, kojem je ukazana čast da u tom i takvom časopisu štogod pečata. Mlad odavno nisam i učinilo mi se da je to "od živaca", kad su mi se, pre dve-tri godine, opet zamutile oči, ponad "Polja" i mog oprička Jeseni, koji je na Tribini mladih nekoć pročitavan, da bi, raznim sticajima, nepečatan tri decenije začamao, zaboravljen i od svog autora, s tim što ova sentimentalna podsećanja nipošto nisu prevažila u ukrepljenju moje nade da se, ni u narednih pedeset godina, niko neće prozevati listajući "Polja", ako u međuvremenu ne budu grubo pogažena.

IZ GEOMETERSKOG PAMJATNIKA

Tiho teče Kolubara, u obamrlu i maini dugog dana, kao da u njoj se ogleda sam Bog, koji je na usta turio kažiprst, ili neko ko, u ime Boga, i zričke može da utiša. Morna strašila, u potesu izvan istorije, iščekuju kanda esnafsku kontrolu i novi raspored, u velikoj i tužnoj praznini, razmenjujuć odela slavnih pokojnika, a pod ambrelama, kroz očesa jeditih naslednika i zgranutih fah-kolega, prižmiruju kolubarski iz onostranstva geometeri, ponad poništenih tapija, dok se ovaj i onaj svet prožimaju i jednače, u velikoj katastarskoj pometnji, jako težeć prema ništavilu.

PRIBISLAV ČABRILO, pošten i valjani mernik, umetan da ugađa hramovne temelje i namastirima da sinori prnjavore, dočekaao je da se od Boga ne primi poslednji njegov načert, to jest omeđaj cerkvišta sred sela Dića, onkraj vode Gorobiljke, u baštini vlastelina Vlkdraga, pak je, prema starostavnicama, od glačanog tesanika cerkvu, teke sazidanu i jošte neosvećenu, u jednom zev-podrigu progutala zemlja, premda nove knjige kažu da se rečena cerkva u krajnjoj nuždi vaznela na nebo.

MARTOL VLAKUŠA LUKAREVIĆ, prikućenik iz avetnog karavana Lukše Sorokočevića, gospara nahvao, sameravaše kolubarski potes sa mogućnostima svojih kreditora, dok

su se srpski vlastelini, uoči kosovskog poloma, češkali između guzova i premišljali na koju će stranu. Išćileo je, dobom, kao mašta u starog poete, prateć srebrenu rudnu žicu, jamačno izmišljenu, počem se o njojzi ne nahađaše drugih podataka, doli onih u mnogim terbama, *suproč razlicnijeh ništetnika*, upućivanih nepriznatim sudovima i kasiranim sudijama, ispod kojih su u nedodini othramale stolice, s tim što rečene terbe, ni prema tadašnjem svidanju prava, ne imadahu drugih celji, kromje da u njima se sačuva Martola Vlakuše Lukarevića upušteno ime.

SULEJMAN KRŠLJAK, prema opisima pamtljivih letopisaca, zatucani, smešani i kao krastavac žut derviš-bektašija, odmetnut od reda i odan piću preko svake mere. Samo-proglasivši se za nahijskog sinor-bašu, zarad parničarskih peškeša u rakiji i vinu, ni slutio nije da će mu se i na blistatelnoj Porti ime pomenuti, tokom većanja o jednoj od mnogih dubrovačkih žaoba, zbog njegovog baksuz-uplitanja u zamešateljstvo oko preseljenja valjevskog krupnog panađurišta, priznatog karavanskog trga, što i inače bejaše s velikom nezgodama i troškom skopčano, kad se za nužno našlo da se žaobnom poklisarstvu najzad udovolji, pak je naskoro na Beloj ćupriji usečena i u Kolubaru bućnula sinor-baše usijana glava, povodom čega ni varoška pašćad nisu zalajala, samo su dve-tri guske među se zagakale, zatečene sasvim blizu mesta događaja, ispod rečene ćuprije ploveći lagano, u naručja napred pomenutih letopisaca, tumača takozvanih tajni, kojima su iz njihovih krila ustrebala pera za opisanije doba i prilika, čime će i ovom Pamjatniku, premda bez svog znanja, biti od pomoći.

ANASTAS SINA, virilist valjevske sinor-komesije, kao dobro skućeni magazadžija i kamatnik, pod sramotom je umro, preodeven u ovnujsku kožu, dok je četvoronoške primamljivao tuđe brave u svoju torinu. Cenili su se njegovi sinori, sićanim cincarskim korakom, ako se sinorilo danju i pred komesijom u punom sastavu, ali mu se nisu obdržali spram fenjera neki premeri, na osnovu verovanja u sve u šta seoski kmetovi verovahu, zbog čega su ga i na proses jednom uzimali.

JOAN TAVIJA, putujući učitelj i svaštoznalac, upamćen više kao dirigent jarećeg meketanja, zbog posvednevnog lutanja poljima, negli kao mernik-volontista, premda se, u Naćalstvu valjevskom, podozrevalo da on bejaše privrženik geometerskog radikalizma, to jest: gorljivi zastupatelj posvemašnjeg katastarskog prevrata, čemu bi prethodio poništaj dojakošnjih međa i uduta, što ni jedna država ne bi mogla ozakoniti. Ostao je bez nadgrobnog kamena, stoga se u ovaj Pamjatnik ne mogahu prepisati o njegovom životu ni osnovni podaci, ali i bez toga svako može naslutiti šta se s Joanom Tavijom zaista desilo i dokle je stigao, izviđajući kolubarski potes i pribrežje, pod egidom istine i pravde.

EMANUEL HORVAT, mernički frenter iz Oseka, pristaša taktičkog povlaćenja katastarske mudrosti pred nastupima posedničkog ludila, pokušao je da, kao zakleti veštak, neloyalno došapne supročenoj strani, baštovandžiji Stajiću, neko svoje geometersko saznanje i opsensarski proraćun, u sipljivom sudskom naganjanju, koje je potegao gavan Nenadović, oko neke na suvom ostavše vodenice, zbog dolapskim prokopom odvrćene Kolu-

bare, čije vode i inače prema – g. Horvatovim računima – bejahu na putu tečajnog obretenja, sklone oticanju u minulo vreme, to jest: otkazivanju dobrih usluga dojakošnjem slivu i beznadnom smiraju u barskoj melankoliji, izvan buke i besa ovoga sveta. Trapavo se time uplićući u katastarsku stvarnost Belog Valjeva, Emanuil Horvat je brzo dobio priliku da, iz onostrane vizure, opserviše doba i nedoba, kao i da buduću reke Kolubare davaninu sitničavo sravnjuje s prethodnim opisom. Niko nije video da se E. Horvat od srca ikad nasmejavao, niti se s kojom od valjevskih dona bliže upoznao. Čitao je, kažu, neku knjigu, kad mu se, pod geometerskim nadstrehom, slučajno uprav ono što je u knjizi pisalo: *Zalupalo mu je umorno srce i sa njegova lica pobegla je boja*, premda se govorkalo da i nije baš sve po knjizi bilo, niti ikakve knjige pred njime bejaše, ni pred njime ni u njegovom takumu, nego mu se iz žbunja neopažen neko primakao, porbenik valjda nezadovoljni, i šakačke ga udavio, ponad terenskog fruštika, kao što živčano rastrojen činovnik udavljuje ženu koja noću hrče.

ANZELMO LICMAN, galicijski pometenik i geometersko spadalo, farbao brkove i svakog dana dogonio sebe prema nekom, samo njemu znanom liku iz teatra, čime se apsolutno onemogućio među kolubarskim kmetovima. Za smrt Anzelma Licmana okrivljeno je – prema zatomljenoj pripovetki valjevskog šeret-spisatelja M. Đ. Glišića – jedno strašilo, iz udovičkog konopljišta zloprelje i potesarke zovome Anoka, počem se tom strašilu u nedrima pronađe okrvavljeni nož. Pomenutom strašilu nisu, ni zarad poželjne napetosti rečene pripovetke, čupali dlaku po dlaku, iz već proredene molerske četke ispod drvenog mu nosa, već su ga, sudskom nagodbom pod svodovima valjevske tamnice, preodenuli u pogibšeg Licmana geometersku galu, obligatne geštraft pantalone i teatralni zeleni prsluk sa zjelo ušpičenim bezecima od žutog atlasa, dodelivši mu kud i kamo rahatnije mesto počasnog plašioca vrabaca i krilatog bubinja (sred varoške gradine, iliti trandafil-rundele pred kućom g. Praščevića, okružnog načalnika), to jest: čistu sinekuru, u zamenu za sudbeno petljanje nekolicine baš-strašila sa Nenadovića njiva (kako u ovo, tako i u jošte neka zlodejsva koja su samo prividno stavljena *ad acta.*), u vreme dok je Lj. Nenadovič, dobrostivi *poeta-minoris*, iz Beča izašiljao apelate, dokazujući familijarnu nedužnost u ubistvu knjaza Mihaela; kad je u Srbiji zaljuljana velika publična larma, a svako živi đipio na noge, kao u teatru, dok vrhuni vešto zgotovljeni dramati – sa pucaњem, ali bez pevanja.

MORI BENJAMIN, geometerski kabalist, za koga se govorkalo da mu je kroz neku proderotinu iscurela duša, te stoga ni sa samim sobom u najboljem slozi nije poživio. Nenašpanovan na katastarsku komociju valjevskih bojara, karijerno susprezan zbog toga i na ponižavajuće audicije u Načalstvo prečesto prizivan, ostavku je dao bezuslovnu i zemljomerstvo zemljopisom zamenio, zalazeći duboko u vankatastarske vukojebine, a time i u samrtno osoje, pod izgovorom ubiranja i sušenja trava za čajeve, eda bi – tvrde letopisci – pronašao mesto za pravu samoću, gde se mogu prebirati zlatonosne misli kojima se život ukrašava. Privodeni su i neki seljaci, od kojih je uzimao mleko, ali mu se u trag ući ne mogaše i vlast je Mori Benjamina ime prikučila imenima onih od groznice koji su pomrli.

LJUBOMIR STOIMENović, geometer čudnovate misli, s crnom pošom ko vrata kao čovek koji od gušobolje pati, verovaše da istorija sveta nije ništa drugo doli zbrkana kronika izrade katastra naseljene i nenaseljene časti ekumene, te da je i sama Klio, u takvom sviđanju stvari, tek muza-praktikantkinja, priučena šmizla, kojoj se, u najpovoljnijem sticaju, može poveriti da ukaznom nekom triangulisti, pošto mu se preporučí propisanim Knicks-om, očisti teodolitska sočiva i znoj sa čela potom mu otare. Nema Kolubarca koji nije uveren da je svaki geometer hotelska danguba i sibarit, obuzet mišlju kako da universalnim naslednicima rastali nasledstvo, pride: đavolji prokurator i protivne strane tajni zastupatelj, špion i neprekuživih bolesti rasejač, koji se na sto koraka pozna, ako i ne nosi sred čela Božiji rovaš, pa je i g. Stoimenović vek proveo pod teretom ove konduite, a pogreben je u Kuzmanovači, ukraj starog valjevskog groblja, uz malu pratnju i veliki u suzama deficit.

KONSTANTIN S. JOVANOVIĆ, grozničavi tumač metafizičkog geometerstva, uz tolkovanje katastarskog i nekatastarskog smisla baštinskih listina, bejaše na glasu, dašta nego na rđavu, kako u krugovima slabo pismenog valjevskog bojarstva, partajično zavađenih intabulista, tako i među slikovitom ruljom, sklonoj entuzijastičkom pristupu u poslovima pravde i uopšte katastarskoj samovolji, po hajdučkom načalu: otmi što kupiti ne možeš. Predrečena rulja je dugmad sa g. Konstantinovićeveog pohodnog hubertusa sred valjevskaka pijace drsko potrgala, čime je, unekoliko, najavaljeno i ispaljenje asasinskog tufeka u njegova leđa, kažu: nalogom Vuka Čelaša, staraoca utvarne *masse* Ali Beg Kolubare, što je trebalo i dokazati, pred proređenim porotom valjevskog Suda, ali nikad ništa dokazano nije.

GEOMETER K., s grčem dosade okolo usana kao da na ovom svetu po drugi put nevoljno boravi, bejaše – prema naknadnim domišljanjima doktora Subote, valjevske Lude kuće bivšeg upravitelja – bespomoćan da sebe iskaže i ponuka ključ za svoju pravu prirodu, zbog pometenosti u duševnoj magli samoporicanja. Kao pensionerac, koji je u bečkoj merničkoj komori ostao bez glasa, nenadano se obreo u Belom Valjevu, na osnovu sporazuma između visokih kancelarija Kraljevine Srbije i 'prije Austrije' (pošto su, linijom oportuniteta i samo na trenutak, zaboravljeni krupni međudržavni sporovi), ili to bejaše klasičan nesporazum, kakav u diplomatskim vodviljima događa se često, s posledicom stradanja nedužnog čoveka, ukoliko geometer K. uopšte i bejaše čovek, a ne očovečena fantazija nekog literate, kako se izvoleo izraziti pomenuti doktor Subota, tolkujući nagađanja, obaška policajne nedoume, o iznenadnom i nerazjašnjenom njegovom iščeznuću iz "Sekulić Hotela", to jest: iz sobe, iznutar zaključane, čiji jedini prozor bejaše haremskim demirom spolja prekriven, poradi gostiju koji bi mimo svakog reda mogli da potraže izlaz iz svog položaja.

INŽINIR DEVEČERSKI, peštanski diplomac i praktikant ruskog ruleta na Margitsiget, nije mogao da preživi podvrženje njegove za lajkovačku prugu trase terenskoj reviziji jednog psačanskog magarca, iako taj magarac, u pogledu svičanja senta, bejaše cenjeniji

od mnogih oficira Drinske divizije. U Belom Valjevu su g. Devečerskog podozrivo gledali, kao i svakog okupanog i u čisto odevenog čoveka.

TOMISLAV KANOBELJ, odbijeni aspirant za mesto piketiste u zemljomerskoj kampa-nji g. Alfreda Koša, slavnog trianguliste dobre časti zemlje Hercegovine. U mladosti je g. Kanobelj pripadao jednom marksističkom kružoku, ali mu je, posle položenog merničkog ispita, naglo klonulo levo duševno krilo. Kratko je boravio u Belom Valjevu, tek dva-tri njegova potpisa u baštinskoj knjizi ako se nahađaju. Pamte ga kao smetenjaka, smršalog i zanesenog, poput onih kojima je ponad glave neko drugo, neovdašnje nebo. Uz basamake "Sekulić Hotela" penjao se, kažu, polako i zasoptano, neujednačenim koracima, kao da od nekog traži saosećanja i potpore. Vazda saglasan sa katastarskom pragmatikom kolubarskih bojara, gotov da u baštinske knjige unese i učkur-parčanja davno upokojenih seoskih kmetova, nikome nije izgledao kao čovek tajnih preduzeća, pa je valjevska policija ostajala mirna i spram g. Kanobelja mlako znatiželjna, dok za sve ne bejaše dockan, a kad su se valjevski policaji jadu dosetili, ponad jedne intimat-depeše, Tomislav Kanobelj je već isprezao na Janka Pusti konje iz kočije, nadajući se da neće umanjiti svoju važnost, donoseći g. Vepaliću i nazočnom zdrugu, umesto očekivanih vojenih dispozicija, blagu vest: *Ako i ubijete Aleksandra, nećete učiniti ništa preko volje srpskih komunista.*

*

Njureć ispod onostranih ambrela, kroz dvoglede i priručne kolimatore, osenjeni iz ovog Pamjatnika geometeri – prema jednom pesničkom saznanju – svadiše se gorko i opako, nedolično blaženstvu onih kojih nema, svako za se tražeć povoljnu vizuru, zarad panoramskog opservisanja kolubarske ovog sveta časti, a nadasve: krhke devojjane, s rukoveti cveća u naručju, zapućene ka nečijem grobu.

– Iz duže proze –